ROMANS

Warefa'aia

Fei ne'iaa Paul a'a ei Rome fi fa'arewaia batanai mei Haidaa anaia na fawanewaneaa ei rama'a uaa fei narafawe'ia.

Fei narafawe'ia a'a Christ i fawanewaneaa ei rama'a a'a mei Haidaa. Paul ana fi wareaa fei manufau harenua a'a Christ, fei pa'afii fei law mei Haidaa ma fei faufau fei Spiritina a'a mei narafawe'ia ale'ei ba na ala wagii fei faufau fei hafelo'a ma fei ma'ea. Ana ifi wareaa fei fadugeaa ei Jew Christ ma batanai fei mau tatalaiaa ei narafawe'ia.

1 Yau Paul, hemea nafii Christ Jesus, na rafeinau
mei Fasu ba yau, apostle ma na au'u'ugainau ba
nei bigi'aa fei rawani'a wareaa mei Haidaa—
2 fei rawani'a warea, fei nado'o fa'unainia a'a ei
mamama'a i laloo fei Bu'u Apuna—
3 fei na u'ufanaa o'ou fei u'ugaa mei Na'una, mei
na tonaa fei maumau rama'a noranamai a'a fei pai
David
4 ma wagii fei Spiriti,* fei na apunai, ina tonaa
fei faufau mei Haidaa ba i fama'aia ba hia Na'uu
mei Haidaa† wagii fei asi'anana a'a fei ma'ea, Jesus
Christ, mei Fasuu o'ou.
5 I a'ana ma wagii fei ba i farawaninaa fei ha-
rana, hai'ouna tofa'a'a'uaiaa fei rawani'a ma fei
bigi'aa apostle ba hai'ou lala'aa minaa ei rama'a

---

* **1:4: 1:4** O, *ma wagii fei spiritina* † **1:4: 1:4** O, *apunai, ina rafei fininaa fei faufau ba hia Na'uu mei Haidaa*

dupuaa ei Gentile ba ronei neneraa tamanu i no-
mai a'a fei we'iaa naranara.
6 Ma hamu'ou, ana i dupuaa ei rona rafei ba
maroaa Jesus Christ.

7 Feni i dinaa a'a minaa hamu'ou ena yena
Rome, hamu'ou ena na rafei ma haguaa hamu'ou
mei Haidaa ba hamonei apunai a'ana.

Fei rawani'a ma fei gutafarawania i dinaa a'a
hamu'ou noranamai a'a mei Haidaa, mei Amaa
o'ou ma mei Fasuu o'ou Jesus Christ.

Fei Ude Nunumiaa Paul ba i Dinaa Rome

8 I a'a Jesus Christ, ado'o ware 'ta' a'a mei Haida-
niau uaa minaa hamu'ou, hamatee fei we'iaa
naranaraa hamu'ou, ronamina u'ugia tadiwe'aiaa
malagufu.
9 Una bigifawe'i a'a mei Haidaa fininaa minaa
ei faufau ei una u'ugaa fei rawani'a wareaa mei
Na'una. Ma mei Haidaa, hia ugaa neneu ba yau
nafane nonominaa hamu'ou
10 laloo ei lafulafuau ranimai ma ufi lafulafu ba
a'a fei nunumiaa mei Haidaa ba fei talau nei gigi
ba awe nowau a'a hamu'ou.
11 Ba apa'aa ma'a hamu'ou, ba a fanaa hamu'ou
ei na fanau fei spiriti ba nei pa'i faufau hamu'odu
12 ba hamu'ou ma yau nei fihaduminaa ei we'iaa
naranaraa o'odu.
13 Nunumiau, ena lofuu, ba hamonei aida ba
unafane naranara ba amii ma'a hamu'ou (ma'uaa
nafane lawagi talau nopa'amii e'eni) ba a hufu
fua i dupuaa hamu'ou, ana ale'ei na bigidigia a'a
hefi'adiai ei Gentile.

14 Uneipa'aa bigifipui a'a ei Greece mawe ei abaa
Greece ma a'a e'ei rona pa'i apa'aa ro'ou mawe ei
rona poapoai.
15 Si'ei unamina refurefu ba a u'ugaa fei
rawani'a warea a'a hamu'ou ena yena Rome.
16 Lomi una mamafa a'a fei rawani'a warea, uaa
sifei, fei faufau mei Haidaa ba i fatela'anaa minaa
ei rama'a na we'i naranaraa ro'ou, do'o rawarawa
ei Jew ma hinene ei Gentile.
17 Uaa laloo fei rawani'a warea, mei Haidaa
na fama'aa fei talaa wanewanea, fei noranamai
a'a fei we'iaa naranara, farawarawa ama'analoo
pedupeduna,‡ ana ale'ei rona ne'inia ba: "Ei
wanewanea, rona'aida bigifininaa fei we'iaa
naranara."

Fei Dududua ma fei Sibaa mei Haidaa a'a Ei Rama'a

18 Mei Haidaa fi fama'aa fei dududua fipuinaa
fei sibana i norai pafea dinaa a'a minaa ena
hafelo'a ma ei hafelo'a bigi'aa ei rama'a, ei rona
hafududumaa fei fa'ua warea a'a ei hafelo'a
bigi'aa ro'ou,
19 uaa ei maumau mei Haidaa na arewadii a'a
ro'ou, hamatee mei Haidaa na fa'arewadigia a'a
ro'odu.
20 Uaa a'a fei mamaraiamii feni malagufu
nopa'amii e'eni, ei maumau mei Haidaa, ei
lomi ona ma'apa'ia, ale'ena fei faufauna, fei
na ude ranimai ma fei maumauna ba hia, mei
Haidaniaa ei maumau ei, ona fanunufarawaninia
ma apa'ifarawaninia a'a tamanu ina bigidigia ma

‡ **1:17: 1:17** O, *naranara, asi'anana a'a fei narafawe'ia ma fapedunaa ana fei narafawe'ia*

si'ei, ei rama'a, pa'aa lo'e ba ro'aa warefasifipa'i
ba lomi rona aida.
21 Fa'ua ba rona apa'aa mei Haidaa ma'uaa, lomi
rona uduginia ba hia mei Haidaa ma ana lomi
rona ware ‘ta’ a'ana, lomi rona narafarawani ma
fei poapoa naranaraa ro'ou, namina roroma.
22 Rona ware ba rona pa'i apa'aa ro'ou ma'uaa,
ronapa'aa poapoai
23 ma mei Haidaa, mei lomi i ma'etoo, rona
filoginaa fei hawerana a'a ei manumanu rona
bigi'ia ba fafanunuana ale'ena maumau ei rama'a
(ei foraimanunu) mawe ale'ena ei manufidufidu
ma ei manulelele ma ei rona o'ata'ata.
24 Si'ei, mei Haidaa na rawa'a'afinaa ro'ou a'a
ei hafelo'a nunumiaa ei naranaraa ro'ou ba ro'aa
fafeloaa ana unuu ro'ou a'a ei fitatafipa'aia.
25 Rona filoginaa fei fa'uai wareaa mei Haidaa
a'a ei sifisifi ma losui ma uduginaa ei bigi'aa mei
Haidaa ma a'a ba mei i bigi'aa ei manumanu, mei
onei uduginia ranimai. Amen.

26 A'a fei, mei Haidaa na rawa'afinaa ro'odu a'a
ei mamafaa nunumiaa unuu ro'ou. Ma ei pifinee
ro'ou, ana rona filoginaa tamanu na wanewane
a'a ei lomi na wanewane.
27 Ana ale'ei, ei wawane, lomi rona fiharoi a'a
ei pifine, uaa namina bauanai fei ba ro'aa fiharoi
ana ro'ou ei wawane. Ei wawane na bigi'aa
tamanu lomi na rawani a'a ana ro'odu. Ma ana
ro'ou, rona tonaa fei aree ro'ou a'a ei hafelo'a
bigi'aa ro'ou.

28 Ma hepalodiai, si'ei ba rona nara ba lo'e
manumanu nabaa ro'aa siminaa fei apa'aa mei
Haidaa, te, ina rawa'afainaa ro'ou a'a fei poapoa

naranaraa ro'ou ba ro'aa bigi'aa tamanu ronei'aa
bigi'ia.
29 Namina pepesu a'a ro'odu minaa ei maumau
hafelo'a, wawa'ai poa, fai lomi naranaraa rawani.
Ronamina pepesu a'a fei nanamaia, fo'afama'ea,
fiharenia, sifisifi'a ma fei bidibidii unu. Rona
bababau'u,
30 rona warefafeloaa hefi'adiai, na bidi unuu
ro'ou a'a mei Haidaa, warefani, agu'agui, mam-
agugui; rona pagipagiaa hefi'a tala ba ro'aa bigi'aa
ei hafelo'a; rona barafeaa ei ama ma inaa ro'ou;
31 na waiwai tabaa ro'ou ma lomi we'iaa
naranara, lomi faloloa'ia ma lomi rona haguaa
hefi'adiai.
32 Fa'ua ba rona apa'aa fei wanewane wareaa
mei Haidaa, fei ba ei rona bigi'aa ei manumanu
ei, aree ro'ou, ma'ea, ma'uaa rona bigi'uaiaa ei
manumanu ei ma ana rona uga ua a'a ei rona
bigi'ia.

2

Fei Dududuaa mei Haidaa na Wanewane

1 Si'ei, nabaa ona nara ba hefi'a na hafelo, lomi
i pa'i tala ba o ware ba ona rawani, uaa a'a
tamanu ona nara ba rona bigifafelo wagina, ana
ona fafeloaa anaio, uaa ei manumanu ei, ana ona
bigi'ia.
2 Ma ona aida ba fei pa'afii fei dududuaa mei
Haidaa a'a ei rona bigi'aa ei manumanu ei, na
neneraa tamanu na wanewane.
3 Yoi rama'a ua. Tani o nara ba rona bigifafelo,
ma'uaa ei manumanu ei, ana ona bigi'ia—haa,
ei naramu ba o ponipa'ainaa fei dududuaa mei
Haidaa?

4 O, ona nara ba aba baua manumanu ei
rawani'ana, o fei walaloaa sibana, o fei ofasi'ana
ma lomi ona apa'ia ba fei rawani'aa mei Haidaa fi
nodugio a'a fei filogiaa naranara?
5 Ma'uaa, si'ei ba namina waiwai tabamu ma
lomi ona filoginaa ei naranaramu, oi fa'apoi'uaiaa
fei fagianamu a'a fei arewaa sibaa mei Haidaa ena
na arewamai fama'aiaa fei wanewane dududu-
ana.
6 Mei Haidaa, “iwe fanaa hememea ana ale'ei
tamanu ina bigi'ia.”
7 A'a ei rona'aida nunumai ba ro'aa labaginaa
fei hawera, fei honua ma fei ba lomi ro ma'etoo,
mei Haidaa ipowe fanaa ro'ou fei harenua lomi i
pedutoo.
8 Ma'uaa a'a ei rona nara'uaiaa ana ro'ou ma
ofadugaa fei fa'uaia ma neneraa ei hafelo, rowe
tonaa fei dududuana ma fei sibana.
9 I pa'i gutafafeloa ma fi'ia naranara a'a
hememea rama'a na bigi'aa ei hafelo'a; do'o
rawarawa a'a ei Jew ma hinene, ei Gentile;
10 ma'uaa hini i bigi'aa ei rawani'a, iwe tonaa
fei hawerana, honua ma gutafarawania; do'o
rawarawa a'a ei Jew ma hinene, ei Gentile.
11 Uaa mei Haidaa, lo'e na pa'i papa'aa ununa.
12 Minaa ei rona bigi'aa ei hafelo'a ma lomi rona
pa'i fei law, fa'ua lomi rona pa'i fei law, ma'uaa ana
rowe ma'e. Ma minaa ei rona pa'i fei law, ana iwe
dududuaa ro'ou fei law.
13 Uaa abaa ena rona guainaa fei law, ena rona
wanewane pudaa mei Haidaa, ma'uaa ena rona
neneraa fei law, iwe ware ba rona wanewane.
14 (Hi'i, ei Gentile lomi rona pa'i fei law, ma'uaa
nabaa rona bigi'uanaa ei naranaraa ro'ou ma ei

bigi'aa ro'ou na neneraa fei law, fa'ua ba lomi rona
pa'i fei law, ma'uaa rona fanunupa'aa tamanu na
rawani ba ro'aa bigi'ia,
15 uaa rona fama'aia ba tamanu fei i neneraa
fei law na ne'idii laloo iaa ro'ou ma ei naranaraa
ro'ou, ina fama'aiaa ro'ou ma warefanaa ro'ou ba
ei bigi'aa ro'ou, na tata, o na wanewane.)
16 Ma ei manumanu ei, iwe nomai a'a fei arewaa
i umuinaa mei Haidaa Jesus Christ ei na dududuaa
ei opa'aiaa naranaraa ei rama'a. Ma fei, iwe bigi'ia
ana ale'ei fei nafane wareia laloo fei rawani'a
wareau.

Ei Jew ma fei Law

17 Ma yoi, nabaa ona ware ba yoi hemea Jew ma
nara ba o neneraa fei law ma ona mamagugu ba
ona rawani pudaa mei Haidaa
18 ma nabaa ona apa'aa fei nunumiana ma aida
ba tamanu na wanewane, uaa ina feroinio fei law
19 ma nabaa ona nara ba yoi hemea talaidugaa
ei pudawerai, ale'ena ramai ena ro'ou dupuaa fei
roromaa,
20 ba yoi hemea feroiaa ei poapoa, hemea fer-
oiaa ei baduu pusu'o ua, hamatee ona pa'i fei law
ma lalona na pa'i apa'a ma fa'uaia
21 ma yoi, mena ona feroinaa hefi'a—haa, lomi
ona feroinaa ana yoi? Ma yoi mena, ona u'u
ba hefi'adiai, ronei'aa fafanao—haa, lomi ona
fafanao?
22 Yoi, mena ona ware ba ei rama'a, ronei'aa
fiharoharoipa'ai—haa, lomi ona bigi'ia? Ma yoi,
mena ona bidibidi unumu a'a ei haidaa sifisifi—
haa, lomi ona losuinaa hefi'a haidaa sifisifi?

23 Yoi, mena ona mamagugu a'a fei law—haa,
lomi ona bigifafelo i pudaa mei Haidaa ei ona
barafeaa fei law?
24 Ale'ei ei ne'aia: “Ei Gentile, rona fafeloaa fei
haraa mei Haidaa, uaa fafaiaa hamu'odu.”*
25 Fei moro'aa hudii wawanei na pa'i hanuna
nabaa ona neneraa fei law, ma'uaa nabaa ona
barafeaa fei law, yoi, ale'ena lomi ona moro'aa
hudii wawaneimu.
26 Nabaa ena lomi rona moro'aa hudii wawanei
ma rona neneraa fei law, tawi'aa ro'ou ale'ena ena
rona moro'aa hudii wawanei?
27 Mei lomi napa'aa moro'aa hudii wawaneina,
ma'uaa na neneraa fei law, fei maumauna na
fama'aia ba ona tata. Yoi na pa'i fei ne'aia ma
moro'aa hudii wawanei, ma'uaa ona† hafelo uaa
ona barafeaa fei law.
28 Nabaa nemea na moro'aa hudii wawaneina,
a'a ba hanuna ba hia Jew. Ma fei pa'aa moro'aa
hudii wawanei, abaa manumanuu augu, hamatee
manumanuu laloo ia.
29 Agia, hemea rama'a, hia Jew i laloo iana; ma
fei moro'aa hudii wawanei, manumanuu laloo
iana, bigi'aa fei Spiriti, a'a ba manumanuu fei
ne'aia. Ei rama'a ale'ei, mei Haidaa, i uduginaa
ro'ou ma abaa udugiaa rama'a.

3

Fei Oafaguguaa mei Haidaa

1 I pa'i tamanu rawani'ana nabaa hemea,
hia Jew, o nabaa hemea na moro'aa hudii
wawaneina?

---

* **2:24: 2:24** Ezekiel 36:22 † **2:27: 2:27** O, *wawanei, ma'uaa a'a fei ne'ia ona*

2 Hi'i, na pa'i baua rawani'ana! Fei rawani'ana
sifei ba mei Haidaa na faninaa panii ro'ou ei ware-
ana.
3 Ma nabaa hefi'a lomi na we'i naranaraa ro'ou—
fei ba lomi na we'i naranaraa ro'ou, hanuna ba
mei Haidaa, lomi na oafagugu?
4 Pa'aa lomi! Mei Haidaa, hia fa'ua ma ei rama'a,
ro'ou, sifisifi. Ale'ei ei ne'aia:
Ba ro'aa ma'aia ba tamanu ona wareia,
ina fa'uai ma ona mua ei ona fadududu."
5 Ma'uaa, nabaa fei maumau o'ou, fei lomi
na wanewane i fa'arewaia ba fei maumau mei
Haidaa na rawani ua, o'aa ware ba lomi na
wanewane ba fei sibana na dinaa a'a o'ou? (U'ei
wareaa ei mau naranaraa ei rama'a e'eni.)
6 Pa'aa lomi! Nabaa ale'ei, batanai ba mei
Haidaa i dududuaa feni malagufu?
7 Woro hemea i ware ba, "Nabaa fei mau sifisifiu
na fama'aia ba fei maumau mei Haidaa napa'aa
fa'uai ma si'ei na fagipeaa fei harana, tani ei ba
ana fi hafelo yau?"
8 Hefi'adiai, rona u'ufafeloaa hai'ou ba
hai'ounadii wareia ba, "Onei bigi'aa ei hafelo'a ba
nei pa'i rawani'a wagina". Ro'aa pa'aa aree ro'ou.

Lomi Hemea na Wanewane

9 O fapo'ai batanainia fei? Fei maumau o'ou na
rawanidiai* a'a fei maumau ro'ou? Pa'aa lomi!
Ona waredii ba ei Jew ma ei Gentile, rona fim-
ina'ei, uaa minaa ro'ou, rona pa'i hafelo'a.
10 Ale'ei fei ne'aia:
Lomi hemea na wanewane, pa'aa lomi hemea;
11 "lomi hemea na apa'ia,
lomi hemea i labaginaa mei Haidaa.

---

* **3:9: 3:9** O, *hafelodiai*

12 Minaa ei, rona ofadugia,
minaa ro'ou peduga, lomi haraa ro'ou;
lomi hemea i bigifarawani,
pa'aa lomi hemea.”†
13 “Ei ono'onoo ro'ou, ale'ena huapu;
rafee ei rawerawee ro'ou, ware sifisifi.”
Fei siafaa ei wa'a na ude i bigibigii umuu ro'ou.”
14 “Ei umuu ro'ou, namina pepesu a'a fei
umua ma ei para'aa.”
15 “Ei pinee ro'ou na maduare ba ro'aa fo'afawigii
namo;
16 “rona fafeloaa ei rama'a ma fani fi'iaa ro'ou
17 ma fei talaa gutafarawania, lomi rona aida.”
18 “Lomi rona ma'auaa mei Haidaa.”
19 Ma ona aida ba tamanu na wareia fei law, fi wareia a'a ei rona neneraa fei law ba minaa ei rama'a, ro'aa famadumu ma minaa ei tadiwe'ai, ro'aa ufalarai a'a fei dududuaa mei Haidaa.
20 Si'ei, i pudana, lomi hemea ba i wanewane hamatee ina neneraa fei law; ma'uaa a'a fei law, ona aida ba o'ou, hafelo'a.

Fei Wanewanea wagii fei We'ia Naranara

21 Ma'uaa e'eni nawe arewa fei wanewanea noranarai a'a mei Haidaa ma abaa a'a fei law, fei rona u'ugia ei mamama'a mawe fei law.
22 Feni wanewanea noranarai a'a mei Haidaa, i nomai a'a fei narafawe'ia ma i dinaa a'a minaa ei rona narafawe'i a'a Jesus Christ. Lomi hemea na u'ugai,
23 uaa minaa o'ou, hafelo'a ma ona tauhafo a'a fei haweraa mei Haidaa,

---

† **3:12: 3:12** Ecclesiastes 7:20

24 ma'uaa ona to'uaiaa fei wanewanea wagii fei
rawani'ana fininaa fei ponohadiwe'ia, fei nomai
a'a Christ Jesus.
25 Mei Haidaa na fania ale'ena ba a'a fei
ma'eana, lomi manumanu watolaa o'ou ma
mei Haidaa‡ uaa fei we'iaa naranara wagii
fei namona. Ina bigi'aa fei ba i fama'aa ei na
wanewane a'ana, uaa a'a fei ofasi'ana, itawe
dududuaa ei hafelo'a ona bigi'ia mina—
26 ina bigi'ia ba i fama'aa ei na wanewane
a'ana e'eni, uaa hia na wanewane ma ana mei
i fawanewaneaa ei na we'i naranaraa ro'ou a'a
Jesus.
27 Pa'aa lomi pa'afii fei mamaguguaa o'ou.
Uatani? Lomi na hawia ba o'aa wanewane nabaa
o'aa neneraa fei law, ma'uaa nabaa i we'i fei nara-
nara, ina hawia.
28 Uaa, ona ware ba hemea rama'a na
wanewane a'a fei we'iaa naranarana ma a'a
ba i neneraa fei law.
29 Mei Haidaa, hia Haidaniaa ei Jew ua? Haa—
abaa hia ana Haidaniaa ei Gentile? Hi'i, ei Gentile
anaa,
30 uaa na pa'i hemea ua Haidaa, mei i
fawanewaneaa ei rona moro'aa hudii wawanei
wagii fei narafawe'ia mawe ei lomi rona moro,
wagii ana fei narafawe'ia.
31 Fei warea fei, pa'afina ba lomi hanuna fei law,
hamatee fei we'iaa naranara? Pa'aa lomi! Ma'uaa
agia, oi neneraa fei law.

4

‡ **3:25: 3:25** O, *ma'eana, i famamo'ainia a'a fei sibana ma tosiminaa ei hafelo'a*

Abraham na Wanewane wagii fei We'iaa Naranarana

1 A'a fei manumanu fei, o'aa ware batanai a'a
Abraham, mei upuu o'ou?
2 Nabaa fa'ua ba Abraham na wanewane a'a ei
bigi'ana, ina pa'i pa'afina ba i mamagugu, ma'uaa
a'a ba i pudaa mei Haidaa.
3 Fei Bu'u Apuna na ware batanai? "Abraham
na narafawe'i a'a mei Haidaa ma a'a fei, ina
wanewane."
4 Ma nabaa nemea i bigibigi, fei pono'ana abaa
ale'ei fana, uaa nei pa'i pono'ana.
5 Ma'uaa a'a mei lomi na bigi, ma na narafawe'i
a'a mei Haidaa, mei fawanewanea uaa fei we'iaa
naranarana, mei Haidaa na tenia ba hia, na
wanewane.
6 Ana ale'ei ei wareaa David ei i u'ugaa fei
hawegiaa ei rama'a lomi rona bigibigi ma'uaa mei
Haidaa na fawanewane'uaiaa ro'ou:
7 "Ni'eni'ea a'a ena
ina futoaa ei hafelo'aa ro'ou,
ena na hawaipa'ai ei hafelo'aa ro'ou.
8 Ni'eni'ea a'a mei
lomi iwe nonominaa ei hafelo'ana mei Fasu."
9 Fei hawegia fei, na ude a'a ei rona moro'aa
hudii wawanei ua, o ei lomi rona moro anaa? Ona
ware ba fei we'iaa naranaraa Abraham, sifei fei
na fawanewaneia.
10 Batanai ba hia na wanewane ale'ei? Ina
wanewane nenee fei i moro'aa hudii wawaneina,
o ei atawe moro'ia? A'a ba ina wanewane nenee
fei, uaa do'o rawarawa.
11 Ma ina tonaa fei hilalaa moro'a ba i fama'aia
ba ina wanewanedii a'a fei we'iaa naranarana
ma nawe moro'aa hudii wawaneina. Si'ei, hia
amaa minaa ei rona narafawe'i ma'uaa lomi

rona moro'aa hudii wawanei ba ronei tonaa fei
wanewanea.
12 Ma hia ana amaa ei rona moro'aa hudii
wawanei ma'uaa, ei rama'a ei, lomi rona moro
ua, ana rona narafawe'i ana ale'ei mei amaa o'ou
Abraham ei i narafawe'i ma atawe moro.
13 Abaa wagii fei law ba Abraham ma ei paina,
rona tonaa fei fa'unaia ba hinene, hia, i tonaa feni
malagufu, ma'uaa na tonia a'a fei wanewanea, fei
i nofininamii fei we'iaa naranara.
14 Uaa, nabaa ei rona neneraa fei law, ro'aa
tonaa feni malagufu, fei we'iaa naranara, lo'e
hanuna ma fei fa'unaia, ana lomi awatana,
15 uaa a'a fei law, i nofininamii fei sibana. Ma
nabaa lo'e law, ana lomi barafea.
16 Si'ei, fei fa'unaia i nofininamii fei we'iaa nara-
nara ba i nomai a'a fei rawani'a fanaa mei Haidaa
ma na hawia ba ro'aa tonia minaa ei pai Abraham
abaa a'a unaa ei rona neneraa fei law, ma'uaa a'a
ei rona pa'i fei we'iaa naranara ale'ei Abraham
anaa. Hia mei amaa minaa o'ou.
17 Ana ale'ei fei ne'aia: “Una augio ale'ei amaa
watauda baua gufu.” Hia amaa o'ou i pudaa mei
Haidaa, mei hia na narafawe'i, ana mei na fani
harenua a'a ei ma'ea, mei i augaa ei manumanu
lomi inado'o ude mina.
18 Lomi pa'afina ba i fa'o'oninaa ununa, ma'uaa
Abraham na o'onai ununa ma narafawe'i ma idii,
pawe hia amaa watauda baua gufu ana ale'ei i
fa'unai a'ana ba, “Ana ale'ei, owe pa'i watauda
na'umu.”
19 Ina fanunupa'ia ba fei ununa ale'ei unuu
ma'ea, uaa ina pa'i hefa pu'u igisimasina, ma'uaa
lomi na adudu fei we'iaa naranarana. Ma ana ina
aida ba fei watau Sarah ana ale'ei ma'ea.

20 Lomi na adudu fei we'iaa naranarana a'a
fei fa'unaiaa mei Haidaa, ma'uaa ina fawe'iaa fei
naranarana ma uduginaa mei Haidaa
21 ma namina narafawe'i ba mei Haidaa na pa'i
faufauna ba i bigi'aa tamanu na fa'unainia.
22 Sifei, fei pa'afina ba hia na wanewane.
23 Fei warea ba “hia na wanewane” a'a ba warea
a'ana ua,
24 ma'uaa a'a o'ou anaa, mei Haidaa iwe
fawanewaneaa hini o'ou na narafawe'i a'a mei na
fa'asi'anaa mei Fasuu o'ou Jesus a'a fei ma'ea.
25 Ina fifaninia wagii fei ma'ea, uaa ei hafelo'aa
o'ou ma fa'asi'ania ba o'aa wanewane.

5

Gutafarawania ma Unuwenuwea

1 Si'ei ba ona wanewanedii wagii fei we'iaa
naranara, ona* gutafarawani a'a mei Haidaa uaa
mei Fasuu o'ou Jesus Christ,
2 mei na ugainaa o'ou a'a fei we'iaa naranara
ba onei wadu'ainaa a'a fei rawani'a, fei ona oa i
wagina eni. Ma ona† ni'eni'e a'a fei o'onaia unu ba
o'aa oafipui a'a fei haweraa mei Haidaa.
3 Ma'uaa ana ona‡ ni'eni'e a'a ei fi'iaa o'ou, uaa
ona aida ba ei fi'ia, ipowe fanoramii fei ba onei
utauai
4 ma fei ba o utauai, i bigi'aa fei rawani'a mau-
mau ma fei rawani'a maumau, i bigi'aa fei o'onaia
unu.
5 Ma fei o'onaia unu, lomi ba o fa'adudu wagina,
uaa namina bauana fei haguaa mei Haidaa, fei na

---

* **5:1: 5:1** O, *onei* † **5:2: 5:2** O, *onei* ‡ **5:3: 5:3** O, *onei*

augia i laloo iaa o'ou fei Spiriti Apuna, fei ina fanaa
o'ou.
6 Uaa a'a fei pa'aa au, a'a fei au lomi faufau o'ou,
Christ na ma'e ba i tohadiwe'inaa o'ou, uaa ona
hafelo.
7 Pa'aa lomi hememea ba iwe ma'e ba i hadumaa
hemea wanewanea rama'a, ma'uaa woro hemea i
ma'e ba i hadumaa hemea rawani'a.
8 Ma'uaa mei Haidaa na fama'aa o'ou fei
haguana a'a feni: ei ana oi oa laloo ei hafelo'a,
Christ na todigaa o'ou a'a fei ma'eana.

9 Si'ei ba ona wanewanedii a'a fei namona, ana
i a'ana napa'aa fa'ua ba ona tela a'a fei sibaa mei
Haidaa!
10 Uaa, hamatee ina fa'ua ba ei i pa'i watolaa o'ou
ma mei Haidaa, mei na'una, wagii fei ma'eana na
fawanewaneaa o'ou a'a mei Amana. Ma si'ei ba
lomi watolaa o'ou ma mei Haidaa napa'aa fa'ua ba
ona tela uaa fei harenuaa mei na'una!
11 Ma hepalodiai, a'a mei Fasuu o'ou Jesus
Christ, mei na fawanewaneaa watolaa o'ou ma
mei Haidaa, i a'ana, ona ni'eni'e a'a mei Haidaa.

Ma'ea a'a Adam, Harenua a'a Christ

12 Si'ei, ei hafelo'a na nomai i malagufu a'a
hemea rama'a ma fei ma'ea na nomai wagii ei
hafelo'a ma ana ale'ei, fei ma'ea na nomai a'a
minaa ei rama'a, uaa minaa ei, rona bigi'aa ei
hafelo'a—
13 uaa, ei atawe pa'i fei law, na udedii ei hafelo'a
yeni malagufu. Ma'uaa ei hafelo'a, lomi na pa'i
dududuana nabaa lomi na pa'i law.
14 Ma'uaa fei ma'ea, hepalo baua manumanu a'a
fei au Adam ama'anaa fei au Moses, ana a'a ei

lomi rona barafeaa hepalo warea, ale'ei fei bigi'aa
Adam, mei hia, haduoo mei ba i nomai.
15 Ma'uaa fei fana abaa ale'ei fei barafea. Uaa,
si'ei ba watauda, rona ma'e a'a fei barafeaa hemea
ua rama'a, ana napa'aa fa'ua ba fei rawani'aa mei
Haidaa ma fei fana, fei na nomai a'a hemea ua
rama'a, Jesus Christ, na hawainaa watauda!
16 A warediai ba fei fanaa mei Haidaa abaa ale'ei
fei aree ei hafelo'aa mei rama'a mei: Fei dududua
na neneraa hepalo hafelo'a ma na notomai fa-
gianaa, ma'uaa fei fana na neneraa watauda
barafea ma na notomai wanewanea.
17 Uaa a'a fei barafeaa hemea ua rama'a, fei
ma'ea na nogipelao a'a mei rama'a mei ma si'ei,
ana napa'aa fa'ua ba a'a ena rona tonaa fei
baua rawani'aa mei Haidaa ma fei fana ba ro'aa
wanewane a'a mei Haidaa, rowe pa'i harenua a'a
hemea ua rama'a, Jesus Christ.
18 Si'ei ba hepalo ua barafea na notonamii
fei fagianaa minaa ei rama'a, ana ale'ei, hep-
alo ua rawani'a bigi'a, fei fawanewanea, na fani
harenua a'a minaa ei rama'a.
19 Uaa a'a fei barafeaa hemea ua rama'a,
watauda rama'a rona hafelo, ana ale'ei, a'a fei
rawani'a bigi'aa hemea ua rama'a, watauda, ro'aa
wanewane.
20 Fei law na nomai ba ei barafea nei nogipelao.
Ma'uaa i nogipelao ei barafea, fei rawani'aa mei
Haidaa, ana fi gipedilao
21 ma ana ale'ei ba ei hafelo'a na nogipelao
fininaa fei ma'ea, ana ale'ei, fei rawani'a fanaa
mei Haidaa nei nogipedilao a'a fei wanewanea ba
nei fani fei harenua lomi i pedutoo, fei i nomai a'a
Jesus Christ mei Fasuu o'ou.

6

Ona Ma'e a'a ei Hafelo'a ma Werawera a'a Christ

1 O ware batanai—o bigi'uaialao ei hafelo'a ba
fei rawani'a nei bauanaidiai?
2 Pa'aa lo'e! Ona ma'edii a'a ei hafelo'a; hee, o'aa
gutabatanaidilao wagina?
3 Haa, lomi hamona aida ba minaa o'ou eni ona
pudugufai a'a Christ Jesus, ona pudugufaifipui a'a
fei ma'eana?
4 Si'ei, ona ma'e ma i'ifaifipui a'ana wagii fei
pudugufaia ba ana ale'ei Christ na asi'aa a'a fei
ma'ea fininaa fei haweraa mei Ama ma o'ou anaa,
o'aa guta a'a fei manufau harenua.

5 Ma nabaa ona panafipui a'ana a'a fei ma'eana,
napa'aa fa'ua ba o'aa panafipui a'ana wagii fei
asi'anana.
6 Uaa, ona aida ba fei maumau o'ou mina na
fatawafipui a'ana ba ei hafelo'aa hudi unu nei
pa'ai wagina ba* lomidiai o'aa humuwai a'a ei
hafelo—
7 uaa hini na ma'e na ala a'a ei hafelo'a.

8 Ma nabaa ona ma'efipui a'a Christ, ona aida ba
opowe oafipui a'ana.
9 Uaa ona aida ba hamatee Christ na asi'aa a'a
fei ma'ea, lomi ba i ma'ediai. Fei ma'ea, lomi na fai
famamoia.
10 Fei ma'ea, fei ina ma'e wagina, ina ma'e ba
i fapedugaa ei hafelo'a hepoa ua ma lomidiai;
ma'uaa fei harenua, fei hia na pa'i, na oafipui a'a
mei Haidaa.

---

* **6:6: 6:6** O, *hudi unu nei peduno'oa ba*

11 Ana ale'ei, hamonei nara ba hamona ma'edii
a'a ei hafelo'a, ma'uaa hamona pa'i harenua a'a
mei Haidaa uaa Christ Jesus.
12 Si'ei, a'a ei hafelo'a, apuna fafeloaa ei unuu
hamu'ou, ei hudi unuu ma'ea ba hamo'aa neneraa
ei hafelo'a nunumiaa ei unuu hamu'ou.
13 Apuna fanaa ei hudi unuu hamu'ou a'a ei
hafelo'a ba o biginaa ei hafelo'a wagina, ma'uaa
hamonei fanaa ana hamu'ou a'a mei Haidaa,
ale'ena ei rona wala'aa a'a fei ma'ea ma oa a'a
ei rona werawera; ma hamonei fanaa ei unuu
hamu'ou a'ana ba i biginaa ei wanewanea.
14 Uaa ei hafelo'a, lomi i famamoaa hamu'ou uaa
abaa hamu'ou panii fei law, uaa hamu'ou panii fei
rawani'a.

Humuwaa fei Wanewanea

15 Tamanu naranaraa hamu'ou? O bigi'aa ei
hafelo'a uaa abaa o'ou panii fei law, ma'uaa o'ou
panii fei rawani'a? Pa'aa lomi!
16 Haa, lomi hamona apa'ia ba nabaa hamona
ugainaa hemea ba hamu'ou humuwana, hamu'ou
humuwaa mena hamona guainia? Nabaa
hamu'ou humuwaa ei hafelo'a, i notonaa hamu'ou
a'a fei ma'ea. Nabaa hamu'ou humuwaa fei
guaiawarea, i fani harenua a'a hamu'ou.
17 Ma'uaa pa'aa ware ‘ta’ a'a mei Haidaa ba
hamonado'o humuwai a'a ei hafelo'a, ma'uaa ha-
monawemina guaipa'aa fei mau feferoi, fei na ude
panii hamu'ou.
18 Hamona ala a'a ei hafelo'a ma humuwai a'a fei
wanewanea.
19 A ware ale'ei mau wareaa rama'a, uaa ha-
mona rafilele a'a ei unuu hamu'ou, ana ale'ei
mina, ei hamona'aida fanaa ei unuu hamu'ou a'a

ei lomi na fafa'arai ba ei hafelo'a i nogipelao, ale'ei
ba hamu'ou humuwai wagina. Si'ei, e'eni ha-
monei fanaa ei unuu hamu'ou a'a fei wanewanea,
fei i notonaa hamu'ou a'a tamanu ina fafa'arai ba
hamu'ou humuwai wagina.
20 Ei hamu'ou humuwai a'a ei hafelo'a, hamona
ala a'a fei famamoaa fei wanewanea.
21 Tamanu rawani'ana hamo'aa tonia e'eni
wagii ei bigi'aa hamu'ou na famamafa mina? Ei
manumanu ei, pono'ana, ma'ea.
22 Ma'uaa, si'ei ba hamona ala a'a ei hafelo'a
e'eni ma hamonawe humuwai a'a mei Haidaa, fei
fua wagina, fafa'araia ma i dinaa a'a fei harenua
lomi i pedutoo.
23 Uaa pono'aa ei hafelo'a, ma'ea. Ma'uaa fei
fanaa mei Haidaa, harenua lomi i pedutoo, fei i
norai a'a† Christ Jesus, mei Fasuu o'ou.

7

Hepalo Warea Hanunu wagii fei Lalaia

1 Ena lofuu, haa—lomi hamona aida ba fei law i
famamoaa hemea nopa'aloo fei ma'eana (uaa, u'ei
warenaa a'a ena rona apa'aa fei law)?
2 A fa'arewaia ale'ei ba wagii fei law, nabaa
hemea pifine na pa'i harona, inei gutafipui a'a mei
harona nopa'aloo fei ma'eana, ma'uaa nabaa mei
haroo mei pifine na ma'e, ina ala a'a fei law lalaia.
3 Si'ei, nabaa ina lalainaa hemeadiai wawane,
ei ana fi werawera harona, rona ware ba hia,
na fiharoharoipa'ai. Ma'uaa nabaa ina ma'e mei
harona, hia na ala a'a fei law lalaia ma a'a ba

† **6:23: 6:23** O, *wagii*

ina fiharoharoipa'ai nabaa ina lalainaa hemea-
diai wawane.
4 Si'ei, ena lofuu, ana hamona ma'edii a'a fei
law uaa fei hudi unuu Christ ba hamonei oafipui
a'a hemeadiai—mei na asi'aa a'a fei ma'ea ba onei
fuaa a'a mei Haidaa.
5 Uaa ei i famamoaa o'ou fei maumau hafelo'a,
fei law na fa'asi'anaa fei hafelo'a maumau o'ou,*
hee, ona tonaa fei fuaa fei ma'ea.
6 Ma'uaa e'eni, nabaa o ma'e a'a ei na o panaro-
faa o'ou mina, ona ala a'a fei law ba o neneraa
fei manufau talaa fei Spiriti ma a'a ba ale'ei fei
watanai talaa fei law.

Ote'otei a'a ei Hafelo'a

7 O ware batanai? Hafelo'a fei law? Pa'aa
lomi! Nabaa lomi fei law, lomi a apa'ia tamanu na
hafelo. Uaa lomi ba a apa'aa hanuu fei nanamaia
nabaa lomi na ware fei law ba, “Apuna nanamai.”
8 Ma'uaa a'a fei law, ei hafelo'a na fani tala ba
i fanoramiaa watauda mau nanamaia a'au. Uaa,
nabaa lomi law, na ma'e ei hafelo'a.
9 Mina, ei lomi law bana'aa po'o sifei, ma'uaa
ipowe nomai fei law, ei hafelo'a na asi'aa ma yau
na ma'e.
10 Una fanunupa'ia ba ana fei law ua, fei ba i fani
harenua, pa'aa sifei fei i fanoramiaa fei ma'ea.
11 Uaa a'a fei law, ei hafelo'a na fani tala ba i
sifi'au ma ana fei law na fama'eau.
12 Si'ei, fei law na apunai ma ei warea wagina.
Ina wanewane ma rawani.
13 Nabaa ale'ei, hanuna ba fei na rawani i fani
ma'ea a'au? Pa'aa lomi! Ma'uaa ba unei fa-
nunu'apa'aa ei na hafelo, una to ma'ea wagii fei

* **7:5: 7:5** O, *fei nunumiaa unuu o'ou*; v. 25 anaa

law, fei na rawani ba wagina, o aida ba ei hafelo'a
napa'aa hafelo.
14 Ona aida ba fei law, manumanuu spiriti;
ma'uaa yau, lomi na pa'i fei maumau spiriti. Yau
na oa ua ale'ei humuwa a'a ei hafelo'a.
15 Ei unei'aa bigi'ia, lomi na aida ba tani afane
bigi'uaia. Uaa, tamanu a nunuminia ba a bigi'ia,
lomi na bigi'ia. Ma'uaa ei lomi na nunuminia ba a
bigi'ia, una bigi'ia.
16 Ma nabaa a bigi'aa tamanu lomi na nun-
uminia, una uga ba fei law, ina rawani.
17 Hee, abaa yau una bigi'ia, ma'uaa ei hafelo'a,
ei na oa laloo iau.
18 Una aida ba lomi hepalo rawani'a manumanu
na oa laloo fei hafelo'a naranarau.† Uaa, nun-
umiau ba a bigi'aa ei rawani'a, ma'uaa lomi na
bigi'ia.
19 Uaa, fei bigi'au, abaa fei rawani'a ale'ei nun-
umiau; agia, ei hafelo'a, ei lomi na nunuminia—
una'aida bigi'uaia.
20 Ma nabaa a bigi'aa ei lomi na nunuminia, a'a
ba yau na bigi'ia, uaa, bigi'aa ei hafelo'a laloo iau.
21 Si'ei, una fanunupa'ia ba fei maumau bigi'a i
ale'ei: Ei una nunuminia ba a bigi'aa ei rawani'a,
ei hafelo'a ana na oafipui a'au.
22 Uaa laloo iau, na ni'eni'e a'a fei law mei
Haidaa;
23 ma'uaa una fanunupa'aa hefaa maumaudiai
fi bigi unuu ma fiforainaa fei naranarau ma fafa-
iau ba una bobo'ai a'a fei maumau ei hafelo'a, ei
na biginaa unuu.

† **7:18: 7:18** O, *fei nunumiaa unuu*

24 Yau, namina faloloa'i! Hini i hadumau a'a feni
hudi unuu ma'ea?
25 A ware ‘ta’ a'a mei Haidaa—uaa Jesus Christ,
mei Fasuu o'ou!
Si'ei, a'a fei naranarau, yau hemea humuwa
a'a fei law mei Haidaa, ma'uaa a'a fei hafelo'a
maumau, yau humuwa a'a fei law ei hafelo'a.

8

Fei Harenua a'a fei Spiriti

1 Si'ei, e'eni, lomi i pa'i fagianaa a'a ei rona
oafipui a'a Christ Jesus.*
2 Uaa, a'a Christ Jesus, fei maumau fei Spiriti,
fei i fani harenua, na alarau a'a fei maumau ei
hafelo'a ma fei ma'ea.
3 Uaa, tamanu lomi na hawia ba i bigi'ia fei
law hamatee na fafafauia fei maumau ei hafelo'a,†
mei Haidaa na bigi'ia a'a fei aloanarai mei Na'una
fininaa hudi unu, ana ale'ei ei hafelo'a rama'a, ei
rona pa'i hudi unuu ro'ou. Ma hia, ale'ei hepalo
fana ba i siminaa ei hafelo'a. Ma si'ei, i dududuaa
ei hafelo'a, ei na oa tapuu ei hafelo'a rama'a‡
4 ba i fawanewaneia a'a o'ou tamanu na ware
fei law ba onei pono'ia. Ina bigi'ia a'a ei lomi
rona neneraa ei maumau hafelo'a, ma'uaa rona
neneraa fei Spiriti.
5 Ei rona neneraa fei maumau hafelo'a, rona au-
gaa ei naranaraa ro'ou a'a tamanu na nunuminia
fei maumau hafelo'a; ma'uaa ei rona neneraa fei

---

* **8:1: 8:1** Hefi'a we ne'ia ba *Jesus, mei lomi na tatalai wagii fei hafelo'a maumau ma'uaa wagii fei Spiriti.* † **8:3: 8:3** O, *fei nunumiaa unu*; vv. 4, 5, 8, 9, 12 ma 13 anaa ‡ **8:3: 8:3** O, *oa tapuu ei nunumiaa unu*

Spiriti, rona augaa ei naranaraa ro'ou a'a tamanu
na nunuminia fei Spiriti.
6 Fei naranaraa ei hafelo'a rama'a,§ ma'ea,
ma'uaa fei naranara i famamoia fei Spiriti na pa'i
harenua ma gutafarawania;
7 fei hafelo'a naranara* na siba a'a mei Haidaa.
Lomi i guaipa'aa fei law mei Haidaa ma ana lomi i
hawia ba i guaipa'ia.
8 Ei na famamoaa ro'ou fei maumau hafelo, lomi
ro'aa fani'eni'eaa mei Haidaa.
9 Ma'uaa abaa na famamoaa hamu'ou fei mau-
mau hafelo'a, uaa hefei Spiriti—nabaa fei Spiritii
mei Haidaa na oa laloo iaa hamu'odu. Ma mei
lomi na pa'i fei Spiritii Christ, abaa hia maroaa
Christ.
10 Ma'uaa nabaa Christ, i laloo iaa hamu'ou, fei
hudi unuu hamu'ou na ma'e wagii ei hafelo'a,
ma'uaa ei spiritii hamu'ou na pa'i harenua wagii
fei wanewanea.
11 Ma nabaa fei Spiritii mei i fa'asi'anaa Jesus a'a
fei ma'ea na oa laloo iaa hamu'ou, mei i fa'asi'anaa
Christ wagii fei ma'ea ana i fani harenua a'a
fei hudi unuu hamu'ou uaa fei Spiritina, fei na
oafipui a'a hamu'ou.
12 Si'ei, ena lofuu, ona pa'i hepalo bigi'a ba onei
bigi'ia, ma'uaa a'a ba bigi'a wagii fei maumau
hafelo'a ba onei nenegia.
13 Uaa, nabaa hamo'aa neneraa fei maumau
hafelo'a, hamopa'aa ma'e; ma'uaa nabaa a'a fei
Spiriti, hamo'aa fama'eaa ei hafelo'a bigi'aa fei
hudi unu, hamowe pa'i harenua,

---

§ **8:6: 8:6** O, *Fei naranaraa wagii ei nunumiaa unu*

* **8:7: 8:7** O, *fei naranaraa wagii ei nunumiaa unu*

14 uaa ena rona neneraa fei Spiritii mei Haidaa,
ro'ou, na'una.
15 Uaa fei Spiriti tonaa hamu'ou abaa na
fahumuwaidinaa hamu'ou wagii fei mama'aua,
ma'uaa fei spiriti ba hamu'ou na'una.† Ma i a'ana,
ona harofia ba "Abba, O'ama."
16 Fei Spiriti ana unaia na u'ufanaa fei spiritii
o'ou ba o'ou, na'uu mei Haidaa.
17 Ma nabaa o'ou na'u, te, opowe tonaa manu-
manu ro tonia ei na'uu mei Haidaa, ana ale'ei fei
na tonia Christ ba nabaa o'aa tonaa ei fi'ina, ana o
to fei hawerana.

Fei Hawera i Nomai Hinene

18 Yau na nara ba ei fi'iaa o'ou e'eni, lomi o
hawawagipa'ia a'a fei hawera iwe fama'aiaa o'ou.
19 Minaa ei famamarana, rona oma'a fininaa
o'onaia unu nopa'aloo fei ba i uniaa ei na'uu mei
Haidaa.
20 Uaa minaa ei bigi'aa panina, na nanamuinia
ba lomi hanuu ro'ou. Ma a'a ba nunumiaa
ro'ou ale'ei, ma'uaa nunumiaa mei i augia ba i
fa'o'onainaa unuu ro'ou
21 ba ro'aa ala a'a fei maroroa ma tonaa fei
rawani'a gutanaa ei na'uu mei Haidaa.
22 Ona aida ba minaa ei bigi'aa panina, rona ai'ai
nopa'amii e'eni ana ale'ei fei fi'iaa hemea pifine ba
i wanini.
23 Ma abaa si'ei ua, hamatee ana o'ou, o'ou ena
na tonaa fei rawarawa fuaa fei Spiriti, ana ona
ai'ai laloo iaa o'ou, eni oi oma'aia ba i taweaa o'ou
ale'ena na'una a'a fei ponohadiwe'ia ei hudi unuu
o'ou.

---

† **8:15: 8:15** O, *taweana*

24 Uaa, wagii feni o'onaia unu ona tela. Ma'uaa
fei o'onaia unu ona fanunupa'ia, abaa pa'aa
o'onaia unu. Hini i o'onai ununa a'a tamanu na
pa'idii?
25 Ma'uaa nabaa na o'onai unuu o'ou a'a tamanu
otawe pa'i, te, onei oma'a fininaa ofasi'ia.
26 Ana ale'ei, fei Spiriti na hadumaa o'ou a'a ei
rafileleaa o'ou. Lomi ona aida ba o'aa lafulafunaa
tamanu, ma'uaa ba i hadumaa o'ou fei Spiriti, ana
unaia na umuinaa o'ou fininaa ai'aiga, uaa lomi
paolaa warea ba o warepa'ia.
27 Ma mei na aida ei naranaraa o'ou, na apa'aa
fei naranaraa fei Spiriti, uaa ba i hadumaa o'ou,
fei Spiriti na umuinaa ei apunai rama'a ale'ei
nunumiaa mei Haidaa.

Onapa'aa Muadiai

28 Ma ona aida ba a'a minaa ei manumanu, mei
Haidaa i bigi'aa ei rawani'a a'a ei rona haguia,‡ ei§
ina lala'aa ro'ou a'a ei nunumiana.
29 Uaa ei rama'a, ei inadii apa'idigaa ro'ou, ana
a'a ro'ou inadii augia ba ronei neneraa fei mau-
mau mei Na'una ba hia, ale'ei uma'ua dupuaa
watauda filofui.
30 Ma a'a e'ei, inadii bigi'ia ba ro'aa batanai ma
ana na lala'aa ro'ou. Ei ina lala'aa ro'ou, ana ina
fawanewaneaa ro'ou; ei ina fawanewaneaa ro'ou,
ana ina fanaa fei hawerana a'a ro'ou.
31 Ma si'ei, o'aa ware batanai a'a fei? Nabaa mei
Haidaa, hia a'a o'ou, hini ba i papa'aa o'ou?

---

‡ **8:28: 8:28** Hefi'a ne'ia ba, *Ma o'ouna aida ba minaa ei manumanu i farawaninaa ei rona haguaa mei Haidaa*

§ **8:28: 8:28** O, *ma biginaa ei rona haguia ba fa'a'asi'aa tamanu ina rawani—a'a ei*

32 Mei lomi na utofe'ainaa mei Na'una, ana simei
mei i fani'uaia a'a minaa o'ou—ana iwepa'aa fanaa
o'ou minaa ei manumanu a'ana, lomi pono'ana.
33 Hini i ware ba rona tata ei rafeiaa mei
Haidaa? Mei Haidaa, ana hia fawanewanea.
34 Hini ba i dududuaa o'ou? Christ Jesus, mei na
ma'e ma asi'aa, ifi guta pepei ma'au mei Haidaa
ma ana fi umuinaa o'ou.
35 Hini ba i bitaweaa o'ou a'a fei haguaa Christ?
Tamanu i bitaweaa o'ou? Ei hafelo'a? Ei awataa?
Ei haperaraia? Fei mouabiabia? Fei ba lomi
lawalawa? Ei manumanu hafelo? Fei wadu?
36 Ana ale'ei fei ne'aia:
Hamatee yoi, hai'ouna oa i ma'aa fei ma'ea minaa
ei arewaa;
hai'ou ale'ei ei sipsipi, ei ba ro'aa fo'afama'eaa
ro'ou."
37 Lomi. A'a minaa ei manumanu ei, onapa'aa
muadiai uaa mei na haguaa o'ou.
38 Uaa unaminapa'aa aida ba eni manumanu
ale'eni ma'ea, harenua, ei alo'alo, ei pigea,* ei
manumanu e'eni, o hinene, o hepalo manumanu
na pa'i forafora,
39 ei tarea manumanu o walaloaa manumanu, o
hepalodiai manumanu a'a minaa ei bigi'aa pan-
ina, lomi na hawia ba i bitaweaa o'ou a'a fei
haguaa mei Haidaa, fei a'a Christ Jesus, mei Fasuu
o'ou.

9

Fei Nunumiaa mei Haidaa

---

* **8:38: 8:38** O, *ei forafora i pafea*

1 Yau na oafipui a'a Christ ma a warefa'uai—lomi
ba a warefasifi ma laloo fei naranarau fipuinaa fei
Spiriti Apuna, ana na uga ba fa'ua—
2 namina faloloa'i ma na fi'i naranarau.
3 Uaa nunumiau ba yau ma ei lofuu, hai'ou'aa
filoginaa ei gutanaa hai'ou ale'ei ba yau, na hafelo
i pudaa mei Haidaa ma lomi na pa'i Christ ma ei
pa'aa gufuu, ronei pa'i Christ,
4 ei Israel. Uaa ei rama'a ei, ba ro'ou na'uu mei
Haidaa, ba ro tonaa fei haweraa mei Haidaa, ei
fi'ugaia, fei law, fei losuia ma ei difa'unaia.
5 Noramiaa ro'ou a'a ei ama mina ma Christ hia
pai ro'ou ma ana hia Haidaniaa minaa ei manu-
manu ma o'aa uduginia ranimai ranimai!* Amen.
6 Abaa ale'ei ba fei wareaa mei Haidaa na pasi.
Uaa minaa ei pai Israel, a'a ba minaa ro'ou Israel.
7 Ma nabaa ro'ou paina, a'a ba minaa ro'ou,
pa'aa na'uu Abraham. Agia, hamatee na udedii fei
ne'ia ba, "A'a Isaac, owe pa'i paimu."
8 Si'ei, a'a ba ei na'u waniniaa rama'a, ro'ou pa'aa
na'uu mei Haidaa, ma'uaa ei na'uu fei difa'unaiaa
mei Haidaa, ro'ou, pai Abraham.
9 Uaa inadii warefa'unai ale'ei: "A'a fei pa'aa au,
a hadiwe'imai ma Sarah, iwe pa'i hemea baduu
wawane."
10 Ma hepalodiai, laguei na'uu Rebekah, mei
amaa lagua, hemea ua, Isaac, mei ana amaa o'ou.
11 Ma'uaa laguei wataa, ei lagutaa wanini, o
bigi'aa hepalo rawani'a o hafelo'a manumanu—
si'ei ba mei Haidaa i bigi'aa ei nunumiana

---

* **9:5: 9:5** O, *Christ, mei hia na pafeiainaa minaa ei. Uduginaa mei Haidaa ranimai ranimai!* O, *Christ. Mei Haidaa, mei na pafeiainaa minaa ei nei to udugia ranimai ranimai!*

12 ma a'a ba i nofipuimai a'a ei bigi'aa ei rama'a,
uaa hia mei rafeia—ina warenaa a'a mei pifine ba,
“Mei uma'ua, hia, nafii mei umugina.”
13 Ana ale'ei fei ne'aia: “Jacob, una haguia,
ma'uaa Esau, na bidibidi unuu a'ana.”
14 Si'ei, o ware batanai wagina? Ba mei Haidaa,
lomi na wanewane? Pa'aa lomi!
15 Uaa ina warenaa a'a Moses ba,

“Yau, a faloloa'inaa hini una nunuminia
ma farawaninaa hini una nunuminia.”

16 Si'ei, mei Haidaa na rafeinaa hemea rama'a
uaa fei faloloa'iana ma a'a ba i rafeinia uaa fei
nunumia o bigi'aa mei rama'a mei.
17 Uaa fei Bu'u Apuna na warenaa a'a Pharaoh:
“Una fa'ufalarainio a'a fei bigi'a ba a fama'aiaa fei
faufauu a'amu ba fei harau nei ba'a i tadiwe'aiaa
feni malagufu.”
18 Si'ei, mei Haidaa i faloloa'inaa mei nunumiana
ma i fawaiwainaa tabaa mei abaa nunumiana.
19 Narau ba hemea hamu'ou i warenaa a'au ba,
“Nabaa ale'ei, tani ei ba mei Haidaa i aunaa unuu
o'ou? Uaa hini o'ou i faharea a'a fei nunumiana?”
20 Ma'uaa yoi hini ba o warefani a'a mei Haidaa?
“Mei famamara'uamaia, ana i warenaa a'a mei i
famamaraia ba, ‘Tani o'aa bigi'au ale'eni?’ ”
21 Mei tafitafi'a, lomi ba i tafi'aa ei nunumiana?
Hefi'a hapena na pa'i baua bigi'ana ma hefi'a,
lomi.
22 Mei Haidaa na nunuminia ba i fama'aa fei
sibana ma faufauna, ma'uaa ina apitainaa fei
sibana a'a tamanu nadii augia ba i biguguia.
23 Ma ina bigi'aa fei ba i fama'aa fei baua
rawani'ana a'a ei na faloloa'inaa ro'ou, ei nadii
augia ba ro'aa tonaa fei hawerana.

24 Ma ana ina bigi'aa fei a'a o'ou eni rafeiana ma
abaa noramiaa o'ou a'a ei Jew ua, ma'uaa a'a ei
Gentile anaa.
25 Ana ale'ei, ei wareana a'a fei ne'aiaa Hosea:
“Ena abaa gufuu, a ware ba ro'ou, rama'aa gufuu;
ma mei pifine abaa ha'eu, a ware ba ha'eu,”
26 ma,
“Iwe nomai ana yei, fawelei rona guainaa fei
warea ba,
‘Hamu'ou, abaa gufuu,’
ropowe guainia ba ro'ou, ‘na'uu mei Haidaa, mei i
oalao.’ ”
27 Isaiah na ai'aigaa ei Israel ba:
“Fa'ua ba fei puduu ei Israel ale'ei fei puduu ei piye
i didipisii,
ma'uaa hememea ua i tela.
28 Uaa mei Fasu iwepa'aa bigi'aa
fei dududuana a'a feni malagufu ma imina
tale ma i ha'iai.”
29 Ale'ei nadii wareia Isaiah:
“Nabaa mei Fasu, mei Faufaua,
lomi i augaa hefi'a dufuu pai o'ou,
ana o'aa ale'ei Sodom ma Gomorrah.”

Lomi na We'i fei Naranaraa ei Israel

30 O ware batanai a'a fei? Ei Gentile lomi rona
labaginaa tamanu na wanewane, ma'uaa rona
pa'aa fei wanewanea, fei na nofininamii fei we'iaa
naranara;
31 ma'uaa ei Israel, ei rona neneraa fei law ba
ro'aa wanewane, lomi rona tonia.
32 Tani ipo'o biyei? Hamatee fei lalabagiaa
ro'ou, abaa a'a fei we'iaa naranara, ma'uaa ale'ei
manumanu ba ro tonia a'a ei bigi'aa ro'ou. Rona
alabe a'a fei “mugoo alabe'a.”

33 Ale'ei fei ne'aia:
“Ma'aia, yei Zion una augaa hepalo mugoo i
fa'alabe'aa ei rama'a,
hepalo na'a i fapasiaa ro'ou,
ma hini i augaa naranarana a'ana, lomi iwe oanaa
fei mamafaa.”

10

1 Ena lofuu, fei nunumiau ma fei lafulafuau a'a
mei Haidaa sifei ba ei Israel, ronei tela.
2 Uaa a u'ugaa ro'ou ba rona refurefu a'a mei
Haidaa, ma'uaa ei refurefuaa ro'ou, fei fasuna
abaa a'a fei apa'a.
3 Hamatee lomi rona apa'aa fei wanewanea,
fei noramiana a'a mei Haidaa ma si'ei ba roi
labagi'uaia a'a ei naranaraa ro'ou, lomi rona fafe-
fenaa a'a fei wanewaneaa mei Haidaa.
4 Christ, mei na fafa'uainaa fei law ba nei pa'i
wanewanea a'a minaa ei rona narafawe'i.
5 Moses na ne'i ba fei wanewanea a'a fei law
ale'ei: “Hini i neneraa eni manumanu eni, i oa
wagina.”
6 Ma'uaa fei wanewanea, fei i nofininamii
we'iaa naranara, na ware ba, “Apuna nara-
nara laloo iamu ba, ‘Hini i dinaa pafea?’ ” (ba i
fa'upuaree Christ pu)
7 “o, ‘Hini i upunaa fei walaloa?’ ” (ba i
fa'asi'anamii Christ a'a fei ma'ea).
8 Ma'uaa ina ware batanai? “Fei warea na rafi'i
a'amu; ina ude umumu ma laloo iamu,” fei warea
ba onei narafawe'i, fei oi u'ugia:
9 Ba nabaa o warenaa umumu ba “Jesus hia
Fasu,” ma na we'i fei naranaramu ba mei Haidaa
na fa'asi'ania a'a fei ma'ea, te, opowe tela.

10 Uaa wagii fei naranaramu, ona narafawe'i ma
wanewane wagina ma a'a fei umumu ona wareia
ma ona tela wagina.
11 Ale'ei i ware fei Bu'u Apuna, “Hini i augaa fei
naranarana i a'ana, lomi iwe oanaa fei mamafaa.”
12 Uaa lomi na u'ugai ei Jew ma ei Gentile—
hemea ua Fasuu ro'ou ma hia, Fasuu minaa ro'ou
ma namina haweginaa minaa ei rona lala'ia,
13 uaa, “Hini i lala'aa fei haraa mei Fasu, ipowe
tela.”
14 Batanai ba ro'aa lala'aa mei lomi rona
narafawe'i a'ana? Ma batanai ba ro'aa narafawe'i
a'a mei rotawe guainaa u'ugana? Ma batanai ei
ba ro'aa guainaa u'ugana nabaa lomi nemea i
u'ufanaa ro'ou?
15 Ma batanai ba nemea i u'ugia nabaa hefi'a,
lomi rona aloia? Ale'ei fei ne'aia, “Namina fanana-
mai pinee ei rona talaitonaa fei rawani'a warea!”
16 Ma'uaa abaa minaa ei Israel, rona tonaa fei
rawani'a warea. Uaa Isaiah na ware ba, “Mena
Fasu, hini na guaipa'aa fei u'ugaa hai'ou?”
17 Si'ei, fei we'iaa naranara i nomai a'a fei
guaipa'aa ro'ou fei u'uga ma fei u'uga, guaiaa
ro'ou a'a fei wareaa Christ.
18 Ma'uaa a i'igai: Lomi rona guainia? Hi'i, rona
guainia:
“Ei lao ro'ou, namina aununaa tadiwe'aiaa
malagufu,
ei wareaa ro'ou namina talepedunaa feni
ano.”
19 A i'igidiai: Lomi na arewa a'a ei Israel? Fama'a,
na ware Moses,
“A fapunepuneaa hamu'ou a'a ei gufu lomi rona
pa'i haraa ro'ou;

a fasibaiaa hamu'ou a'a hepalo gufu, lomi
apa'aa ro'ou."
20 Ma Isaiah na warefawe'i ba,

"Rona bapa'au, ei abaa roi labaginau;
una fa'arewa a'a ei abaa rona lala'au."
21 Ma'uaa ina u'ugaa ei Israel ale'ei,

"Mina fei arewaa una arereifanaa gueni paniu a'a
ei barafea, ei waiwai tabaa."

11

Ei Dufuu Israel

1 Si'ei a i'igai ale'ei ba: Haa, mei Haidaa na ofadugaa ei rama'a gufuna? Pa'aa lomi! Yau, ana Israel, hemea pai Abraham, a'a fei maroaa Benjamin.
2 Mei Haidaa lomi na ofadugaa ei rama'aa gufuna, ei nadii rafeinaa ro'ou. Lomi hamona aida tamanu na wareia fei Bu'u Apuna laloo fei u'ugaa Elijah—batanai i i'iginaa mei Haidaa ba nei fafeloaa Israel?
3 Ina ware, "Mena Fasu, rona fo'afama'eaa ei mamama'a ma bi'o'oaa ei tawahafi na apunai; unaa yau dufu; ma ba ro'aa fo'afama'eau."
4 Ma tamanu ei wareaa mei Haidaa a'ana? "Unadii augaa oloromeai pufaba'a, ei lo'e rona fa'unaa du'uu ro'ou a'a Baal."
5 Ma, ana ale'ei, a'a fei au e'eni, na pa'i dufuu rama'a, ei na rafeinaa ro'ou fei rawani'ana.

6 Uaa manumanuu fei rawani'ana ma abaa
manumanu bigi'aa rama'a. Uaa, nabaa na hawiaa
ei bigi'aa rama'a, te, lomi hanuu fei rawani'ana.*
7 Tani ei? Fei ronamina nunuminia ma lal-
abaginia ei Israel, lomi rona tonia, ma'uaa ei ina
rafeinaa ro'ou, rona tonia. Ei rawarawa, namina
waiwai tabaa ro'ou,
8 ale'ei fei ne'aia:
"Mei Haidaa na fanaa ro'ou hepalo spiritii poapoa,
ma puda ba lomi ro'aa fanunupa'i
ma adia ba lomi ro'aa guaipa'i
nopa'amii wagieni."
9 Ma David na ware:
"Fei tawaa ro'ou, i oanaa ale'ei fahumamani,
ale'ei waofahabehabe ma ale'ei alabe'a. Ma
fei, aree ro'ou.
10 Ei pudaa ro'ou nei roro ba lomi ro'aa fanunupa'i
ma ei uguu ro'ou nei hawi no'oa."

Ei Rara, Rona Fabana'ia a'a Hepalodiai Haihai

11 Hepalodiai, a i'igai ba: rona pasi'alabe ale'ei
ba lomi ro'aa asi'adiai? Pa'aa lomi! Ma'uaa a'a ei
barafeaa ro'ou, fei tala ba ro'aa tela na dinaa a'a ei
Gentile ba i fapunepuneaa ei Israel.
12 Ma'uaa nabaa hanuna sifei ba ei barafeaa
ro'ou na fani tala a'a minaa ei rama'aa malagufu,
ma tamanu ina pa'ai a'a ro'ou, hanuna sifei ba ei
Gentile ro'aa pa'i talaa ro'ou, nabaa ale'ei, te fei
hawegiaa ei Israel ipowe bauanaidiai ei ropowe
tela!

---

* **11:6: 11:6** Hefi'a ne'ia ba, *lomi hanuu fei rawani'aa mei Haidaa. Ma'uaa nabaa a'a fei bigi'a, te abaa a'a fei rawani'aa mei Haidaa. Nabaa ale'ei rawani'a, fei bigi'a abaa fai bigi'a.*

13 A warefanaa hamu'ou ena Gentile. Uaa yau
apostle a'a ei Gentile, a bigifawe'i a'a fei bigi'au,
14 uaa na nara ba a fa'una'anaa punepunea a'a
ei rama'aa gufuu ma fatela'anaa hefi'a ro'ou.
15 Uaa nabaa fei ofadugaa ro'ou i
fawanewaneaa feni malagufu, te, nabaa ro'aa
ugainia—haa, naraa hamu'ou ba lomi ro'aa
filoginaa fei ma'ea ama'anaa fei harenua?
16 Ma fei rawarawa faraa pidaua ba ro fanaa
mei Fasu, nabaa hesuwi fei na apunai, minaa
fei na apunai; ana ale'ei nabaa ei waraa hepalo
haihai na apunai, ei rarana ana na apunai.

17 Hefi'a ei rara, ina fa'arafepasiaa ro'ou ma
hamu'ou, ale'ei hepalo nusuu ei olive podu rona
fabana'ia a'a hepalo haihai dupuaa hefi'a olive na
udedii. Ma e'eni hamu'ou ale'ei ei rara, ei rona
hunumaa fei ranu fei waraa fei pa'aa olive.
18 Si'ei, apuna famamagugua a'a ei rara ei.
Nabaa hamo'aa bigi'ia, hamonei narama'aia ba
a'a ba hamu'ou ena hamona urofaa fei wara,
ma'uaa fei wara, fei i urofaa hamu'ou.
19 Hamowe ware ba, “Na fa'arafepasiaa hefi'a
rara ba i fabana'au wagina.”
20 Fa'ua, ma'uaa ina fa'arafepasiaa ro'ou uaa
rona ofadugia ma hamona u hamatee na we'i
naranaraa hamu'ou. Apuna poronaa hamu'ou
pafea, ma'uaa hamonei mama'au.
21 Uaa, nabaa mei Haidaa, lomi na'o panarofaa
ei pa'aa rara, ana lomi ba i'o panarofaa hamu'ou.

22 Si'ei, hamonei narama'aiaa fei rawani'a ma
fei sibaa mei Haidaa: fei sibana a'a ei rona pasi
ma'uaa fei rawani'ana a'a hamu'ou, nabaa ha-

mona oafagugu a'a fei rawani'ana. Nabaa lomi, i
balaisiminaa hamu'ou.
23 Ma nabaa lomi rona'u ofadugia, iwe fa-
bana'aa ro'ou, uaa mei Haidaa i fabanapa'idinaa
ro'ou.
24 Uaa nabaa inado'o balaitonaa hamu'ou a'a fei
olive podu, fei na waiwai, ma'uaa ina fabana'aa
hamu'ou a'a hepalo olive hape, ina madutadiai
nabaa i fabana'aa ei raraa ei pa'aa haihai olive, ei
ronado'o nomai a'ana.

Minaa ei Israel, Ro'awe Tela

25 Ena lofuu nunumiau ba hamonei'aa poapoai
a'a feni manumanu na ude'opa'ai o fa'upe'upei ba
hamonamina pa'i apa'aa hamu'ou, uaa na wai-
waidii tabaa ei Israel nopa'aloo fei pa'aa puduu ei
Gentile rona tela.
26 Ma si'ei, minaa ei Israel, ro'awe tela, ale'ei na
wareia fei ne'aia:
"Mei fa'u'unaia i norai Zion
ma filoginaa ei hafelo'aa Jacob,
ei lomi na neneraa maumau mei Haidaa.
27 Ma sifei, fei fi'ugaiau a'a† ro'ou ei a fapedugaa ei
hafelo'aa ro'ou."‡
28 Na bidibidi unuu hamu'ou a'a ro'ou uaa fei
rawani'a warea; ma'uaa a'a fei rafeia, ina haguaa
ro'ou uaa ei ama mina,
29 uaa fei fanaa mei Haidaa ma fei rafeiana, lomi
ba i filogii.
30 Hamonado'o barafeaa mei Haidaa ma e'eni
hamona tonaa fei faloloa'iana, uaa ei barafeaa
ro'ou.

---

† **11:27: 11:27** O, *fei fi'ugaiau ba a bigi'ia a'a* ‡ **11:27: 11:27** Isaiah 27:9

31 Ana ale'ei, e'eni rona barafeia ba ana
ronei tonaa fei faloloa'iaa mei Haidaa a'a fei
rawani'ana, fei na fanaa hamu'ou.
32 Uaa mei Haidaa na bobo'ainaa minaa ei
barafea ba i faloloa'inaa minaa ro'ou.

Uduginaa mei Fasu

33 Oo, naminapa'aa walalo ma bauana fei nara-
nara ma fei apa'aa mei Haidaa!
Lomi hemea ba i labaraipa'aa fei naranarana.
Ma ei talana, lomi ba o nenegipa'ia!
34 “Hini na apa'aa fei naranaraa mei Fasu?
O, hini na aweinia?”
35 “Hini na fani manumanu a'a mei Haidaa
ba inei hodi'ia?”
36 Uaa minaa ei manumanu, noramiaa ro'ou a'ana
ma minaa ei manumanu i dinaa a'ana
ma minaa ei manumanu i nomai uaa hia.
I a'ana i oa fei hawera ranimai! Amen.

12

Fanaa Ana O'ou a'a fei Bigi'ana

1 Hamatee fei faloloa'iaa mei Haidaa, a
i'igifawe'i a'a hamu'ou ena lofuu, ba hamonei
fani'uaiaa ei hudi unuu hamu'ou ei hamo'ei guta
ba fei fanaa hamu'ou nei apunai a'a mei Haidaa
ma fani'eni'eia wagina—sifei, fei bigi'aa fei spiritii
hamu'ou* ba hamo'aa losuinia wagina.
2 Apuna nenegidiaa fei maumau feni ano,
ma'uaa hamonei filoginaa maumau hamu'ou
wagii fei famanufauaa fei naranaraa hamu'ou.
Hamo'aa bigidigaa fei, te, na hawia ba hamu'ou

* **12:1: 12:1** O, *sifei, fei na fibo'ii a'a hamu'ou*

fanunupa'aa fei nunumiaa mei Haidaa, fei na
rawani ma fafa'arai, fei ina ni'eni'e wagina.
3 Uaa a'a fei rawani'a, fei ina fanau, a warefanaa
minaa hamu'ou ba hamonei'aa nara ba hamona
pafeai, ma'uaa hamonei narama'aia ba hamu'ou,
rama'a batanai, ale'ei na fipupuduinaa fei we'iaa
naranara, fei mei Haidaa na fanaa hamu'ou.
4 Ana ale'ei, hememea o'ou, na pa'i hepalo ua
pa'afina ma watauda maroana ma ei bigi'aa ei
maroana, lomi na fimina'ei
5 ma a'a Christ ana ale'ei—o'ou watauda, ma'uaa
hepalo ua pa'afina ma hememea maroana nei
oafipui.
6 Ona pa'i u'ugai fana, ana ale'ei na puduaa
tamanu ei rawani'a fana a'a o'ou. Nabaa fei fana
a'a hemea ba neidii wareaa ei ba i nomai hinene,
ana inei puduaa† fei we'iaa naranarana.
7 Nabaa fei tonana ba nei hadumaa ei rama'a,
inei hadumaa ro'ou; nabaa hia feroia, inei feroi;
8 nabaa hia, ba i fawe'iaa naranaraa ei rama'a,
inei fawe'ia; nabaa hia, ba i fanihaduma a'a ei
rama'a, inei fanifa'a'a ua; nabaa hia famamoa,
inei bigifawe'i; nabaa hia ba i faloloa'inaa hefi'a,
inei bigiwiwiwidi ua.

Fei Hagua

9 Fei haguaa hamu'ou neipa'aa fa'ua. Fabidinaa
unuu hamu'ou a'a tamanu na hafelo. Panarofaa
tamanu na rawani.
10 Hamonei firawanii ale'ei fei fihaguiaa ei filo-
fui. Aunaa hememeadiai i pa'udu.
11 Hamonei refurefu ma fei spiritii hamu'ou nei
unuwenuwe ei hamu'ou neneraa mei Fasu.

---

† **12:6: 12:6** O, *ponineneraa*

12 Hamonei ni'eni'e a'a fei o'onaia unu, ofasi'ia
a'a fei au hafelo'a ma hamonei wewea lafulafua.
13 Fani ua a'a ei apunaia, ei lomi rona pa'i manu-
manu. Hamonei fapala'ai taufagutanaa rama'a.

14 Haweginaa ei rona haperararaiaa hamu'ou;
hawegi'uaiaa ro'ou ma apuna umuaa ro'ou.
15 Hamonei ni'eni'efipui a'a ei rona ni'eni'e; ha-
monei ai'aifipui a'a ei rona ai'ai.
16 Gutafirawanii a'a hememea. Apuna mam-
agugua, ma'uaa hamonei gutafipui a'a ei lomi
haraa ro'ou.‡ Apuna aunaa hamu'ou pafea.

17 Apuna bigifafelo a'a nemea ba ina fafelo
a'a hamu'ou. Hamonei fanunuma'aiaa ei bigi'aa
hamu'ou ba nei rawani i pudaa minaa ei rama'a.
18 Nabaa na ma'atalaa, hamonei gutafarawani
a'a minaa ei rama'a.
19 Apuna fania ale'ei hia na fafelo a'a hamu'ou,
ena tafiu, ma'uaa rawa'a'afinia a'a fei sibaa mei
Haidaa, uaa rona ne'inia ba: mei Fasu na ware,
"Fei ba a fananamuinia, manumanuu; yau, a
fawanewaneia."
20 Agia:

"Nabaa na bao mei bidibidii unuu hamu'ou,
faguia;
nabaa na sigigi, fani numana.

Nabaa hamo'aa bigi'ia ale'ei,
fei bigi'aa hamu'ou ana ale'ei ba hamona au-
gaa ei bafuu hafi i tabana."
21 Ei hafelo'a, inei'aa muainio, ma'uaa onei
muainaa ei hafelo'a.

‡ **12:16: 12:16** O, *ma'uaa hamonei bigi'aa ei na fawawaroro*

13

Fafefenaa ei Bauaniaa Gufu

1 Minaa ei, ronei fafefenaa ei bauaniaa gufu,
uaa lomi i pa'i hemea bauana nabaa abaa augaa
mei Haidaa. Ei bauana, ei ro'aa guta, augaa mei
Haidaa.
2 Si'ei, hini i fadugeaa ei bauana na fadugeaa
mei augaa mei Haidaa. Ma ei ro'aa bigi'ia ale'ei,
ana roi to ua aree ro'ou a'a fei dududua.
3 Uaa ei bauana, lomi ro'aa famama'auaa
ei rona bigi'aa ei rawani'a, ma'uaa ei rona
bigi'aa ei hafelo'a. Numiamu ba o'aa ala a'a fei
famama'auaa ei bauana? Te, onei bigi'aa tamanu
na wanewane ma iwe ware ba yoi, rawani'a
rama'a.
4 Uaa hia, nafii mei Haidaa ba i bigi'aa ei
rawani'a a'amu. Ma'uaa, nabaa o bigifafelo, onei
ma'au, uaa lomi i panaro'uaiaa fei wadu. Hia nafii
mei Haidaa, hemea bigi'a a'a fei sibaa mei Haidaa
ba i fanima'aiaa mei i bigi'aa ei hafelo'a.
5 Si'ei, onei fafefenaa ei bauana ba lomi ro'aa
fanima'aio ma ona aida ba fei na wanewane.
6 Sifei, fei pa'afina ba onei fani mugoo po'i a'a
gavaman, uaa ei bauana, nafii mei Haidaa, ei rona
fanaa minaa ei au ro'ou ba ro oma'aiaa fei gufu.
7 Onei fanaa minaa ei rama'a tamanu onado'o
to'uaia a'a ro'ou: nabaa onei fani mugoo po'i a'a
gavaman, fania; nabaa mugoo po'i a'a tamanu
ona aloia, te fania; nabaa onei ma'auaa nemea,
ma'auia; nabaa onei fani honua, fania.

Hamonei Fihagui Uaa fei Arewaa na Rafi'i

8 Nabaa hamona pa'i hepalo manumanu ha-
monado'o to'uaia, apuna au'uaia ale'ei—ma'uaa

sifei ua nei ude a'a hamu'ou, fei haguaa hememea,
uaa hini i haguaa hemeadiai, na nenegidigaa fei
law.
9 Fei law ba, “Apuna fiharoharoipa'ai,” “Apuna
fo'afama'e,” “Apuna fafanao,” “Apuna nanamai,”
ma tamanudiai na apunai a'a fei law na ude i laloo
hepalo ua law: “Haguaa mei gufumu ana ale'ei
ona haguio.”
10 Mei i pa'i hagua, lomi i fafeloaa mei gufuna.
Si'ei, nabaa hemea na haguaa hemeadiai, ina
nenegidigaa fei law.
11 Ma hamonei bigi'ia hamatee hamona aida
batanai fei au e'eni. Fei au na nodigimai ba ha-
monei mama'a a'a fei ma'igua, uaa fei au tela'anaa
o'ou na rafi'idiai laraa fei au hamonado'o tonaa fei
narafawe'ia.
12 Fei poi na'aa i pedu ma fei arewaa na'aa i
nomai. Si'ei, onei putodinaa ei bigi'aa fei roromaa
ma tonaa ei manumanuu fo'aa a'a fei we'ai.
13 Fei maumau bigi'aa o'ou, nei rawani ale'ei ei
bigi'a a'a fei arewaa ma abaa ei maumau fihale-
haleia, hunupoapoaia, fitatafipa'aia, ei maumau
hafelo'a, ei maumau fifo'aia, o punepunea.
14 Agia, hamonei hawegi a'a fei maumau Jesus
Christ ma apuna naranara ba hamo'aa faguaa ei
hafelo'a maumau.*

14

Ei Pududuu ma ei Faufaua

1 Fanunufarawani a'a mei lomi napa'aa we'i
naranarana ma apuna hararasinia ma fiharei a'a
ei manumanu lomi na arewa.

---

* **13:14: 13:14** O, *faguaa fei nunumiaa unu*

2 Fei we'iaa naranaraa hemea rama'a, na
ugainia ba i hanaiaa minaa ei manumanu, ma'uaa
hemea rama'a, lomi na we'i naranarana, i hanana
ua ei manumanu i habe pe'ihape.
3 Mei i hanaiaa minaa ei manumanu nei'aa fa-
nunufafelo a'a mei lomi i hanaiaa minaa ei manu-
manu ma mei lomi i hanaiaa minaa ei manumanu
nei'aa hararasinaa mei i hanaiaa minaa ei manu-
manu, uaa hia na rawani pudaa mei Haidaa.
4 Yoi hini ba o'aa fanunufafelo a'a mei nafii
hemeadiai? A'a mei fasuna ua, i ufalarai, o i
pasi. Ma iwe ufalarai uaa mei Fasu na hawia ba
i fa'ufalarainia.

5 Hemea rama'a i nara ba hepalo arewaa na
apunaidiai laraa hefi'adiai arewaa; hemea na
nara ba minaa ei arewaa, fimina'ei ua. Hememea
nei'aa hamamagua fei naranarana.
6 Mei i nara ba hepalo arewaa na ude u'ugai na
bigi'ia ba manumanuu mei Fasu. Mei na hana
pigio na bigi'ia ba manumanuu mei Fasu, uaa ina
ware ‘ta’ a'a mei Haidaa ma mei lomi i hanaia, na
bigi'ia ba manumanuu mei Fasu ma ina ware ‘ta’
a'a mei Haidaa.
7 Uaa lomi hemea o'ou ba i guta anaia o ma'e
anaia.
8 Nabaa o bigi'aa hepalo manumanu, onei
bigi'ia ba manumanuu mei Fasu ma nabaa o ma'e,
ana manumanuu mei Fasu. Si'ei, nabaa o'ou
gutana o ma'ea, manumanuu mei Fasu.

9 Sifei, fei hanuna ba Christ na ma'e ma
hadiwe'imai ba i tohadiwe'idinaa fei harenuana.
Ba hia, Fasuu ei ma'ea mawe ei rona gutaguta.
10 Ma yoi, tani o fanunufafelo a'a mei lofumu?
Ma tani o fafeloaa mei hamugua ma aunaa hia pu?

Uaa, minaa o'ou, owe ufalarai i ma'aa fei gutanaa
mei Haidaa na fadududu.
11 Rona ne'inia ba:
“ ‘Hamona aidafarawani ba una oa ma ana,
hamonei aida ba minaa ei rama'a,
ropowe fa'unaa du'uu ro'ou i igoau;
minaa ei rama'a, ropowe ware ba Yau
Haidaa.’ ”
12 Si'ei, hememea o'ou, ipowe u i ma'aa mei Haidaa
ma warefania batanai ei maumauna.
13 Si'ei, onei'aa bigidinaa fei finarafafeloia. Agia,
hamonei narafarawani ba onei'aa augaa ei al-
abe'a, lawaraa fei talaa mei lofumu.
14 Yau hemea na oafipui a'a mei Fasu Jesus ma
naminapa'aa aidama'a ba lomi hepalo du'ua* na
hafelo anaia. Ma'uaa, nabaa hemea na nara ba
hepalo manumanu na hafelo, te, a'ana na hafelo.
15 Nabaa mei lofumu i naranara watauda a'a
tamanu ona hanaia, fai lomi ona haguia. A'a
tamanu ei hanamu, apuna fafeloaa mei lofumu,
mei i ma'e a'ana Christ.
16 Tamanu ona nara ba na rawani, hefi'adiai
ronei'aa warefafeloio wagina.
17 Uaa fei haparaiaa mei Haidaa, abaa a'a ei
ona hanaia o hunumia, ma'uaa fei wanewanea,
fei gutafarawania ma fei ni'eni'ea a'a fei Spiriti
Apuna,
18 uaa mei i bigi'aa fei bigi'aa Christ ale'ei na
fani'eni'eaa mei Haidaa. Ma ei rama'a, rona aida
ba na wanewane.
19 Si'ei, onei bigi'aa ei i noduginaa o'ou a'a fei
gutafarawania ma fei na farawaninaa o'ou.

---

* **14:14: 14:14** O, *manumanu*

20 Apuna fafeloaa fei bigi'aa mei Haidaa a'a ei du'ua. Minaa ei du'ua na rawani, ma'uaa, lomi na rawani ba hemea i hanaiaa ei i fa'alabe'aa hemeadiai.
21 Na rawani ba onei'aa hana pigio, o hunu wine, o bigi'aa hepalodiai manumanu i fapasiaa mei lofumu.
22 Si'ei, tamanu naramu a'a ei manumanu ei, oto'uaia a'amu ma mei Haidaa. Na pa'i hawegiana mei lomi i fafeloaa anaia a'a tamanu na bigi'ia.
23 Ma'uaa mei i hamamagua naranarana a'a ei na hanaia, na todigaa hafelo'ana, uaa ei hanaiana abaa wagii fei narafawe'ia ma tamanu abaa no-ranamai wagii fei narafawe'ia, na hafelo.

15

1 O'ou, eni na we'i naranaraa o'ou nei fawiwi'ainaa ei na adudu ei naranaraa ro'ou ma abaa fani'eni'eaa ana o'ou.
2 Hememea o'ou nei fani'eni'eaa mei gufuna ba i farawaninia ma fawe'ia.
3 Uaa Christ ana lomi na fani'eni'eaa anaia, ma'uaa ana ale'ei fei ne'aia: “Ei warefafeloa, ei rona wareia a'amu, na pasinaa pafou.”
4 Uaa minaa ei manumanu rona ne'inia mina, rona ne'inia ba i feroinaa o'ou ba wagii fei apitaia ma fei fa'unuwenuweaa fei Bu'u Apuna, o'aa pa'i o'onaia unu.
5 Ma nunumiau ba mei Haidaa, mei i fa'una'anaa naranaraa hamu'ou ba fei mau spiritii hamu'ou ale'ei ba hamo'aa apitaifipui, ei hamo'aa neneraa Christ Jesus
6 ba a'a hepalo ua naranara ma hepalo ua umu, hamo'aa uduginaa mei Haidaa, mei Amaa mei Fasuu o'ou, Jesus Christ.

7 Hamonei taufagutanaa ana hamu'ou, ana
ale'ei Christ na fagutanaa hamu'ou si'ei ba mei
Haidaa i to udugiana wagina.
8 Uaa a warefanaa hamu'ou ba Christ na fana-
finaa anaia a'a ei Jew* ba i bigi'aa tamanu mei
Haidaa na fa'unainia a'a ei ama mina
9 ba ei Gentile, ro'aa uduginaa mei Haidaa uaa
fei faloloa'iana, ale'ei rona ne'inia:
"Si'ei, a uduginio dupuaa ei Gentile;
a laugaa ei lauga a'a fei haramu."
10 Na warediai ba:
"Hamu'ou ena Gentile, hamonei ni'eni'efipui a'a ei
rama'aa gufuna."
11 Ma na warediai,
"Minaa hamu'ou ena Gentile, uduginaa mei Fasu
ma minaa hamu'ou ena rama'a nei
laugi'uduginia."
12 Ma na warediai Isaiah,
"Fei Waraa Jesse, iwe nusu,
hemei i asi'aa ba i famamoaa ei baua gufu;
ei Gentile iwe o'onai unuu ro'ou a'ana."
13 Nunumiau ba mei Haidaniaa fei o'onaia
unu, neimina fani ni'eni'ea ma gutafarawania
a'a hamu'ou, ei hamona aunaa naranaraa
hamu'ou a'ana ba hamu'ou ale'ei hepalo pe'i
na mere'esu'esu a'a fei o'onaia unu, fei na
nofininamii fei faufau fei Spiriti Apuna.

Paul mei Bigibigi'a yei a'a ei Gentile

14 Ena lofuu, unapa'aa aida ba ana hamu'ou
namina rawani, namina bauanai apa'aa hamu'ou
ma na hawiaa hamu'ou feroiaa ana hamu'ou.

---

* **15:8: 15:8** Warea Greek ba, *ei moro'a*

15 Una ne'ifawe'i wagii hefi'a manumanu ba a
fanonomidinaa hamu'ou hamatee na fanau fei
rawani'a fanaa mei Haidaa
16 ba unei bigi'aa fei bigi'aa Christ Jesus a'a ei
Gentile wagii fei bigi'aa ei bauaniaa humuu mei
Haidaa ba unei u'ugaa fei rawani'a wareaa mei
Haidaa ba ei Gentile, ro'ou ale'ei fana a'a mei
Haidaa ba i apunainaa ro'ou fei Spiriti Apuna.
17 Si'ei ba a'a Christ Jesus, una upe'upei wagii fei
bigi'au a'a mei Haidaa.
18 Lomi a wareaa hepalo manumanu, ma'uaa
ana ei bigi'aa Christ a'au, fei a unifanaa ei Gentile
ba ronei guainaa mei Haidaa wagii ei una wareia
ma bigi'ia,
19 wagii fei faufau ei hilala ma ei foigia a'a fei fa-
ufau fei Spiriti. Si'ei, yei Jerusalem ma nopa'alao
yei Illyricum, unamina warepedugaa fei rawani'a
wareaa Christ.
20 Mina ranimai, nunumiau ba unei u'ugaa
fei rawani'a wareaa Christ fawelei rotaa apa'aa
Christ ba lomi a fadufadu pafoo fei bigi'aa hemea-
diai.
21 Ma'uaa ana ale'ei fei ne'aia:
“Ei lomi rona guainaa fei u'ugana, rowe ma'apa'ia
ma ei lomi rona u guguai, iwe arewa a'a
ro'ou.”
22 Sifei fei pa'afina ba nafane'o lawagi fei talau ba
a nomai a'a hamu'ou.

Fei Naranaraa Paul ba i Dinaa Rome

23 Hamatee lomidiai bigi'au faweleni ma hama-
tee ude nunumiau watauda igisimasi ba a ma'a
hamu'ou,
24 una nara ba a bigi'ia ena una dinaa Spain.
Nunumiau ba a ma'a hamu'ou ena una nowau

yena ma ba hamonei hadumau a'a fena tatalaiau
yena ma ba o'ou do'o gutawiwiwidi ma'ida.
25 Ma'uaa e'eni, a dinaa Jerusalem ba ado'o had-
umaa ei apunaiaa mei Haidaa yei.
26 Uaa ei Macedonia ma ei Achaia, rona ni'eni'e
hamatee rona fani haduma a'a ei apunaiaa mei
Haidaa yei Jerusalem, ei lomi rona pa'i manu-
manu.
27 Rona ni'eni'e ba rona bigi'ia ma ana fa'ua
ba ronei bigi'ia. Uaa nabaa ei Gentile, rona to
ei hawegiaa fei spiriti a'a ei Jew, ana na rawani
ba ronei hadumaa ei Jew a'a ei manumanuu
malagufu.
28 Si'ei, ena na bigidigaa feni bigi'a feni ma
na aidadii ba rona todigaa fei fua fei, yau a di-
naa Spain ma ena na tatalailao, awedo'o ma'a
hamu'ou.
29 Una aida ba ena na nomai a'a hamu'ou, awe
nofininamii minaa ei hawegiaa Christ.
30 A warefawe'i a'a hamu'ou ena lofuu, a'a mei
Fasuu o'ou Jesus Christ ma wagii fei haguaa fei
Spiriti ba hamonei oafipui a'au ma lafulafunaa a'a
mei Haidaa ba nei hadumau wagii fei ote'oteiau.
31 Lafulafu ba unei tela a'a ei abaa narafawe'ia
yei Judea ma ba fei bigi'au i Jerusalem nei rawani
i pudaa ei apunaiaa mei Haidaa yei
32 ba a'a fei nunumiaa mei Haidaa, yau a
noni'eni'emai ma gutafipui a'a hamu'ou ma
gutafawenai.
33 Mei Haidaniaa fei gutafarawania i oafipui a'a
minaa hamu'ou. Amen.

16

Wareaa Paul a'a Hememea

1 I a'a hamu'ou, una tenaa mei agii o'ou Phoebe,
hemea nafii* fei losuu yei Cenchrea.
2 A i'iginaa hamu'ou ba hamonei taufagutania
a'a mei Fasu ana ale'ei hamona taufagutanaa ei
apunaiaa mei Haidaa ma fani pani wagii ei nun-
umiana a'a hamu'ou, uaa hia na hadumaa wataua
rama'a mawe yau.
3 Famafufuoinaa Priscilla† ma Aquila, laguei
rafirafiu bigi'a a'a Christ Jesus.
4 Laguna nigoaa ei manumanu hafelo uaa
lagu'ei hadumau. Abaa uniau na ni'eni'e, ma'uaa
minaa ei losuu ei Gentile anaa.
5 Ana famafufuoinaa fei losuu ei rona'o
gutafipui a'a fei humuu lagua.
Famafufuoinaa mei pa'aa tafiu Epenetus, mei
rawarawa tonaa Christ a'a fei gufu Asia.
6 Famafufuoinaa Mary, mei na bigifawe'i a'a
hamu'odu.
7 Famafufuoinaa laguena maroau, Andronicus ma Junias, laguei laguna oafipui a'au yei bobo'aia. Lagunamina ude u'ugai dupuaa ei apostle ma lagua do'o rawarawa tonaa Christ laraa yau.
8 Famafufuoinaa Ampliatus, mei una haguia a'a
mei Fasu.
9 Famafufuoinaa Urbanus, mei rafirafii o'ou a'a
fei bigi'aa Christ mawe mei pa'aa tafiu
Stachys.
10 Famafufuoinaa Apelles, mei na oadii a'a ei
manimania ma na rawani i pudaa Christ.

---

* **16:1: 16:1** O, *deaconess*

† **16:3: 16:3** Warea Greek ba, *Prisca,* ana fei hara *Priscilla*

Famafufuoinaa ei maroaa fei humuu Aristobulus.
11 Famafufuoinaa mena maroau, Herodion.
Famafufuoinaa ena maroaa fena humuu Narcissus, ena rona neneraa mei Fasu.
12 Famafufuoinaa laguena pifine, Tryphena ma Tryphosa, laguena laguna bigifawe'i a'a mei Fasu.
Famafufuoinaa mena pa'aa tafiu Persis, hemeadiai pifine namina bigifawe'i a'a mei Fasu.
13 Famafufuoinaa Rufus, mei na rafeiaa mei Fasu mawe mei inana, mei ana ale'ei pa'aa inau.
14 Famafufuoinaa Asyncritus, Phlegon, Hermes, Patrobas, Hermas ma ena lofu a'a ro'ou.
15 Famafufuoinaa Philologus, Julia, Nereus ma mei agina ma Olympas mawe minaa ei apunaiaa mei Haidaa a'a ro'ou.
16 Hatofaa pudaa hamu'ou fininaa rawani'a naranara ma famafufuoinaa hememea hamu'ou. Minaa ei losuu Christ, rona aloawii ei famafufuoiaa ro'ou.
17 A warefawe'i a'a hamu'ou, ena lofuu ba hamonei wagi'inaa hamu'ou a'a ena ro'aa fafifalagii ma au alabe'a i ma'aa hamu'ou, ena rona fa'alawi'inaa hamu'ou a'a ena apa'aa hamu'ou. Faraua a'a ro'ou.
18 Uaa ena mau rama'a ale'ena, lomi rona neneraa mei Fasuu o'ou Christ, ma'uaa ei puguaa ro'ou ua. A'a ena ro'oa ma hofeaa warea, ro'aa sifi'aa naranaraa ei rama'a bibiyei'ualao.
19 Minaa ei rama'a, rona guainia ba hamu'ou rama'aa guaiawarea hee, namina bauana fei

ni'eni'eau a'a hamu'ou; ma'uaa, nunumiau ba ha-
moneipa'aa pa'i apa'aa hamu'ou a'a ei rawani'a
ma faraua a'a ei hafelo'a.
20 Mei Haidaniaa fei gutafarawania na rarafi'i
ba ipowe fudosinaa Satan haroo pinee hamu'ou.
Fei rawani'aa mei Fasuu o'ou Jesus i oafipui a'a
hamu'ou.
21 Timothy, mei rafirafiu a'a fei bigi'a mawe ei
maroau, Lucius, Jason ma Sosipater, rona aloawii
fei famafufuoiaa ro'ou a'a hamu'ou.
22 Yau, Tertius, meni i ne'inaa feni ne'ia na fama-
fufuoinaa hamu'ou a'a mei Fasu.
23 Gaius, mei i fani'eni'eaa fei gutanau ma minaa
feni losuu yeni, na aloawii fena famafufuoiana a'a
hamu'odu.
Erastus, mei famamoaa ei bigi'aa wataua
rama'a laloo fei baua gufu ma mei lofuu o'ou
Quartus, laguna aloawii fei famafufuoiaa lagua.‡
25 Ma i a'ana, mei na hawia ba i faroaa fei
rawani'a warea, fei una u'ugia, fei u'ugaa Jesus
Christ, fei na fibo'ii a'a fei nawe arewa, fei nado'o
ude'opa'ai mina,
26 ma'uaa eni, na ude are'are ma onawe apa'ia
a'a ei ne'aiaa ei mamama'a wagii fei warefawe'iaa
mei Haidaa, mei i oalao ma ba minaa ei gufu
tadiwe'aia, ropowe narafawe'i ma nenegia—
27 A'a Jesus Christ, onei uduginaa mei uniana
Haidaa, mei na pa'i apa'ana ranimai ranimai.
Amen.

‡ **16:23: 16:23** Hefi'a ne'ia ba, *famafufuoiaa lagua. 24 Fei rawani'aa mei Fasuu o'ou Jesus Christ i oa a'a minaa hamu'ou. Amen.*

Wuvulu Manufau Fi'ugaia
The New Testament in the Wuvalu-Aua Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Wuvalu-Aua long Niugini

copyright © 2004 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Wuvalu-Aua

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-11-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 1 Oct 2024 from source files dated 31 Aug 2023
fa91fc57-dbb6-5be2-bed0-2ae5e341066c